

KERTINĖ
PARAŠTĖSavamoksliai
ir aukštamoksliai

Lietuvos premjeras Adolfas Šleževičius viename pranešime Amerikos lietuviams (1995 m. Lemont, Illinois) pažymėjo, kad dažnai kritika, liečianti Lietuvos padėtį, ateina iš savamokslių. Ne vienas klausytojas tai suprato, jog, pagal premjerą, tarp patarėjų lietuviams yra nemažai savamokslių, kai tuo tarpu jų reikia su aukščiausiu akademiniu arba valstybinio masto pasirušimu. Kitaip tariant, reikia „aukštamokslių“, kurie teoretiškai galėtų tinkamai patarti. Manytume, kad ne tik dabartinis valstybės premjeras, bet ir dauguma Lietuvos politikų laikosi tos nuomonės.

Dėl šito pareiškimo norisi padaryti keletą pastabų, nes kyla įvairūs klausimai: ar visi aukštamokslių patarimai vienodai verti; ar iš viso mūsų valdžios priima gerų žinovų patarimus? O pagaliau atrodytų, kad gal šandien Lietuvoje reikia ne tiek teorinių, kiek praktiškų patarimų iš rimtų savamokslių.

Teoretikų patarimai ir analizė yra būtini krašto reikalams tvarkyti, bet jų perversinimas yra nemelamas paprotys, kilęs iš sovietmečio. Tada pramonės ir apskritai krašto ūkio vadovybą turėjo vadovauti tik teorija, nes toks buvo duodamas tonas iš Maskvos. Praktiškieji lietuviai darė savo, kad reikalai pas mus judėtų, o dėl teorijos ir „petilietukų“ buvo sunaudota litrais rašalo.

Iš tų laikų tačiau turime keletą stiprių ir išmintingų teoretikų, kurie nuo pačių pirmųjų savivaldos dienų ir atstato rinkos tvarkos esmę ir komandinės sistemos trūkumus. Iš pradžių bent spaudoje pasirodė daug įžvalgių pasisakymų ir rimtų įvairias klausimas diskusijų. Kažkaip savais ekonomistais nebuvo pasitikieta ir laukta tų aukštamokslių iš užsienio. Jų tikrai daug pravažiavo pro Lietuvą su konsultacijomis, paskaitomis ir įvairia kritika. Pastarieji pasakė maždaug tą patį, ką ir mūsų šiečiai, tik tuos kartus reikėjo kam nors nemažai už jų paslaugas užmokėti.

Kiek kai kurie mūsų akademikai yra pažangūs, tiek mūsų politikai, atrodo, yra atsilikę krašto ūkio tvarkymosi atžvilgiu. Nepaisant jų viešų pasisakymų, jie nesiklauso aukštamokslių ir neleidžia savamoksliams dirbti.

Nesudaromos sąlygos nei vieniems, nei kitiems tinkamai pasireikšti. Neretai politikai pasikliauja demagoginėmis pozicijomis, užuot klausęsi kompetentingų žinovų.

Galime didžiulius, kad turime ir dar turime daug aukštamokslių. Įvairiose srityse tai itin svarus intelektualinis kapitalas, iki šiol tinkamai neišnaudotas, ir nematyti konkrečių programų jam panaudoti. Prekyboje ir pramonėje greta teorijos reikia ir praktikų — dažnai savamokslių. Pavyzdžiui, Amerikoje gal net per daug garbinami savamoksliai praktikai, nes tokiais buvo ir Ford'as, ir Ray Kroc (McDonald's steigėjas). Tokių kaip tik Lietuvoje labai reikia. Ar jis bus viščiukų augintojas iš Kolombijos, ar fabriko prievaidas iš Australijos, ar banko tarnautoja iš Amerikos — tokie žmonės atsineša ir patyrimą kartu su savo praktinėmis žiniomis. Kada pasižvalgai mūsų krašte, pamatai reikala daug kur keisti veiklos būdus. Žinoma, ne visose srityse. Labiausiai, manytume, tai reikia valdžioje, pramonėje ir prekyboje. Antra vertus, prastą vardą užsitarnavo kai kurie išsvia savamoksliai: būdami prievaizdais, dėjęsi fabriko direktoriais; nedirbę prekyboje, pasišovę mokyti eksportavimo, vien todėl, kad mokėjo angliškai ir pažino JAV-es.

Negalime sutikti su premjeru Šleževičium, kad Lietuvai nereikia savamokslių. Atvirkščiai, mūsų kraštui ypačiai reikia gerų praktikų visokiausiose srityse. Šalia to, krašto valdymo plotmėje nematyti nei rimtų aukštamokslių įtakos. Bent iki šiol mūsų valdžios vengė dirbti su kompetentingais ekonomistais ir iš aukšto žiūrėjo į praktikus — savamokslius.

Mūsų vyriausybės pasižymėjo ir dažnai pasižymi netinkamu teorizavimu ir dideliu stygiumi praktiškumo. Pavyzdžiui, ministrai išvyksta iš visokias pasaulio valstybes pasirašyti sutarčių, o po to nėra kam tų sutarčių išnaudoti. Kartais gaunamos paskolos aukštose sferose, o jų tinkamai panaudoti nesugebama. Taip kad daug pinigų ir pastangų išleidžiama valstybinio masto veiklai užsienyje, kuri be tinkamo praktiško užnugario ir „savamokslių“ sugebėjimo kraštui šiandien

Sąryšių poetas: tarp daikto ir prasmės

ARTŪRAS TEREŠKINAS

• Algimantas Kezys. **RETROSPEKTYVA / A RETROSPECTIVE**. Vilnius: Ethnos '91 ir Chicago: Galerija, 1995.

Algimanto Kezio *Retrospektyvą* sunku aprėpti vienu atsiverimu, taip, kaip ir vienu rašiniu, — tai ilgo gyvenimo gabalas — gyvenimo fotografijoje, su fotografija ir fotografija. Sunku sušaukti knygą įsikūrusias fotografijas, bet dar sunkiau akimirks, kurios buvo palankios fotografijoms atsirasti.

Daugumą šitų akimirų pavadintum nuostaba, kuri tau, žiūrinčiam Kezio akimis, atveria kažką naujo, nematyto, bet labai paprasto: suolelio šešėlių Paryžiuje (Šv. Sulpicijaus aikštė, 1962) ar sustingusį kibiro, tarsi laukte laukiančio tuoj ateinančio žmogaus, siluetą („Pietų pertrauka“, 1963). *Retrospektyvoje* tiek daug žvelgimo ir regėjimo, matymo ir atsižvelgimo.

Pats autorius iškalbingai ir tiksliai nusako savo kūrybos motyvą: jo „šventoji valanda“ arba kūrybiškumo kulminacija yra ne ruošimasis fotografuoti, ne nufotografuoti vaizdo perkeitinėjimas, bet pats vaizdo atradimas ar pamatymas. Kezys daug mato ir dar daugiau geba žvelgiančiam parodyti.

Aplėdėjęs augalus („Aplėdėjęs augalus“, 1960) ir šalia esančio siluetas („Elnių draustinis“, 1961): pirmą žvilgsnį į abi nuotraukas užmetus, elnius, paskan-dines galvą prieblandoje, atrodo kaip tas apšalęs augalas. Žvelgiantis nustemba: netikėtai ir tiek daug atverias sugretinimas, ne tik akiai, bet ir minčiai žiežirba nubėrantis — visa šiame pasaulyje susiję. Gyvybė ir negyvybė, būtis ir nebūtis, gyvi ir negyvi daiktai arti vienas kito, vienas su kitu susilietę, vienas su kitu alsuoją; visi sugrįžtame į ne-

duoda mažai naudos.

Užtat gaila, kad dabartinėje mūsų krašto tikrovėje neišnaudojame nei savamokslių, nei gerų aukštamokslių. Besikeičiant krašto tvarkai keletą metų Lietuvoje pasirodė tikrai gabių savamokslių prekybininkų, kurie vykdė didelės apyvartos biznis tarp Rytų ir Vakarų. Pakeitę savo darbo būdus, jei sąlygos leistu, jie galėtų ne tik prekiauti, bet ir investuoti į vietinę pramonę. Turime daug aukšto išsilavinimo žmonių, kuriems nėra tinkamo darbo, nes investavimui iš užsienio sąlygos yra prastos, taip kad tas potencialas yra visai neišnaudojamas. Todėl gali būti, kad per kelerius metus aukščiausio išsilavinimo specialistai vis labiau pradės apleisti savo kraštą. Koks nuostolis tautai, o dėl to bus

gyvybė ir visi esame gyvi. Kezys pastebi daiktų, šešėlių, formų, tamsos ir šviesos giminystę — tai, kas juos sieja, o ne tai, kas juos skiria. Fotografas — poetas, giedantis visa ko giminystę, ryšį.

Ant užuolaidų užkrite šešėliai ir *avenue* asfaltą primarginusios šviesos ir tamsos linijos, karšto oro (o gal vandens atspindžio?) iškraipyti žmonių siluetai — lyg anie šešėliai ant užuolaidos (žr. nuotraukas „Pokalbis“, 1960, „Užuolaidos“, 1962 ir „Jamaikos aveniu“, 1962). Panašūs savo laikinumu ir tuo, kad ženklina amžinybę. Fotografija — akimirks menas, ieškantis amžinybės. Tai dar viena mintis, kilusi bevariant *Retrospektyvą*.

Kezio fotografija priartina mus prie daiktų; bet esame priartinti ar priartiname dėl to, kad juos iš naujo (arba gal pirmąsyk) atrastume. Daugumai žmonių, kurie gyvena daiktuose ir dėl daiktų, daiktai tėra tik užmarštis. Esame nutolę nuo daiktų esmės, nuo akimirks, įsiamžinusios daiktuose. Tik įsižiūrinčiam į daiktus, mėginančiam išvelgti sąryšį tarp jų, daiktai simboli-zuoja amžinybę.

Tokie, regis, yra Kezio permatomie daiktai (ir ne tiek svarbu, kad už fotoaparato stovi žmogus, turįs teologinį išsilavinimą, — ne vien mokslas apie Dievą skatina mus ieškoti to, kas nepraeina, arba to, kas nepraeina praedamas).

Gal dėl tokio požiūrio į daiktus ir tokios meninės regos, Kezys, kaip jis pats įvadė prasiaria, nėra nei fotožurnalistas, nei fotoseistas. Pastarieji kalba apie svarbius, bet praeinančius įvykius, Kezys — apie realybę, kurioje įvykiai išnyksta užleisdami vietą įvykiui — ežero ribuliui („Jackson Lake“, 1965), budistinei susikaupimo detalei, įsiliejančiai į amžiumi paženklintus

kalta valdžia ir politikai.

Šiandieną veiklesni gabūs ekonomistai naudoja dotacijomis, konsultuoja kaip išgauti pinigų iš užsieniečių, patarinėja užsienio tarptautinėms bendrovėms, kurios savo keliu gauna pinigų už įvairias studijas, siekia stipendijų arba važinėja po konferencijas pasižiūrėti, kaip Vakaruose gyvenama. Jų žinios ir nuomonė pačiame krašte turi mažai įtakos krašto ūkio veikloje. Tuo tarpu aukštamoksliai valdžioje, atrodo, nesiorientuoja ekonomikoje ir nedaug gero tenueikia, nes tie aukšti mokslai, išeiti sovietmečiu, nepadeda suprasti, kas dabar darosi krašte ir kaip reikėtų tvarkytis.

Atrodytų, kad jei jau kalba eina apie savamokslius, tai turėtume pripažinti, jog priartėjome aukščiausia, laiką, kad nusiteikimas jų atžvilgiu Lietuvoje radikaliai pasikeistų. Nemažiau būtų svarbu priimti rimtų aukštamokslių patarimus, ko šandieną mažai matyti, nepaisant viešų tuo pareiškimų. Ir pagaliau, užuot kalbėjus apie juos, sudaryti jiems sąlygas tinkamai reikštis. Sveikintume bet kokią valdžią, kuri siektų patarimų iš kompetingų aukštamokslių ir išmintingų savamokslių.

Jonas Pabedinskas



Algimantas Kezys
Iš knygos „Retrospektyva“
Pakelės kryžius, 1983
Etnografinis muziejus Rumšiškiškė, Lietuvoje

Versalio laiptus („Versalio laiptai“, 1962) ar į besikartojantį grindinio raštą („Les Invalides Court, Paris“, 1962).

Įvykį įmanu atrasti ir kasdienio šurmulio sumaištyje, ten, kur, rodos, viliojantys ir viliojami daiktai karaliauja, dominuodami žmones. Mūgė. Kezio mums pateiktuose New York'o pasaulinės mugės vaizduose akimirka įsibū-tina staigiai iš tamsos išnyrančiame žmonių sraute („JAV paviljonas“, 1964) arba netikėtose lygiomis eilėmis susėdusių žmonių povyzose („IBM paviljonas“, 1964). Pastaroje nuotraukoje minia, kad ir kaip būtų keista, fotografo paverčiama individualybių būriu; kiekvieno žmogaus veide ir kūno laikysenoje regimas skirtumas arba, kaip

paprastai sakytume, charakteris. Formų ir netikėtų vaizdinių gausumu nenusileidžia ir vėlesnės pasaulinių mugių fotografijos (žr. „Simbolio bokštas“, 1985; „Mugės stendas“, 1982).

Verti knygą toliau. Lyg subtilios grafikos paveiksle fotografijoje išbraižytos vandens augalų linijos („Isa Lake“, 1965), kunkuliojančios karštosios versmės („Mammoth Hot Springs“, 1965), bauginančios uolos („Glacier Point“, 1965); ir net neono šviesos Las Vegas mena ne vartojančios kultūros triukšmą, bet keistų dangaus kūnų konfigūraciją („Neono šviesos“, 1965). Apleistose aukso kasyklose (to paties pavadinimo fotografija, 1965) jau išvelgi Kezio kaip didelio architekto meistriskumą —

linijų, kampų, įlinkimų ir pasikartojimų žaismą, kuris bus dar ryškesnis jo vėlesniuose darbuose (pvz.: Čikagos vaizdai ar Mont-realio Expo ciklas).

„Pasaulis yra pilnas grožio ir prasmės, tad jo užteks visiems“, sako fotografas. Ir klaidžioja apleistais šiaurinės Philadelphijos užkaboriais: kokio grožio ten ieškota? Apleisto, nuskrįsinto grožio. Vaikų akys už purvino lango, berniukas, imituojas suaugusio pozą (nelengva vaikystė!), mergaitė tarsi priaugusi prie betoninės kolonos ir žiūrinti į mus nepasitikinčiu, visa mačiusio žmogaus žvilgsniu... Daug grožio, ateinančio iš skausmo, purvo, rūpesčio, vargo. Fotografas nebijo gražumo, kuris neliūliuoja mūsų nekalta ramybė ar spindinčių pasitenkinimų. Grožis, gimęs iš nevilties.

Po šiek tiek slegiančio, bet ir atveriančio gyvenimo skaudulių Philadelphijos grožio, fotografas vedžioja mus po kitą grožiu dvelkiančią Čikagą. Miesto architektūra, kuri eiliniam praeiviui dažnai atrodo griozdiška ir šaltai atsiduodanti, Kezys paverčia muzikiniu kūriniu; tame kūrinys dominuoja pasikartojimų ir ritmų šokis („Sraigtiniai laiptai“, 1967, „Dangaus link“, 1968, „Stotis“, 1966). Kezio pastatai šaune šauna į dangų, yra tarsi jaugę dangun, lengvi ir grakštūs („First National Bank of Chicago“, 1981). Fotografas itin mėgsta laiptų įvaizdį, kuris kas kartą yra skirtingas, nauju šešėliu ir nauju kampu peržvelgtas („Liptai į Michigan Avenue“, 1965, „Čikagos upė ties Michigan Avenue“, 1966). Nors ne taip dažnai šalia Kezio architektūros pasirodo žmogus, architektūrinėse fotografijose atpažįstame save pačius, siekiančius darnos, tvarkos ir ritmo. Ne tik skubėti aukštyn niekad nesibaigiančiais laiptais, bet ir sustoti, įsižiūrėti, susimąstyti ties kiekviena pakopa: ar ten keliaujame?

Architektūrinės Kezio nuotraukos dažnai priartėja prie abstrakcijos, prie grynų formos, kurią žvelgiančio akis turi pripildyti turiniu („Alexander Calder Stable“, 1982). Tačiau ir vėl, tarsi pokštaudamas, prie išgrynintos abstrakcijos fotografas „prikli-

(Nukelta į 2 psl.)



Algimantas Kezys
Iš knygos „Retrospektyva“

Bėtosdos tvenkinys Senojoje Jeruzalėje, 1986

Šiame numeryje:

Kiek ir kokio mokslo reikia, norint padėti Lietuvai • Algimanto Kezio fotografijos menas • Editos Nazaraitės poezija • Rinaldo Damskio paroda lietuvių dailės muziejuje, Lemont, IL • Boston'o „Sodauto“ ansamblio dvidešimtmetis • Parodos Jono Meko „Courthouse“ galerijoje, New York'e

Sąryšių poetas: tarp daikto ir prasmės

(Atkelta iš 1 psl.)

juoja" medį, kuris tą abstrakciją sužemina ir sugyvena („Standard Oil" pastatas", 1982, „Pro angą į dangų", 1982). Galbūt kai kur Kezio medžius nugali abstrakcijos — bet tai tik dėl to, kad pajustume gyvų ir negyvų, realių ir abstrakčių formų giminystę.

Netikėtumu pribloškia su architektūrinio vaizdiniu sugrežinta žmogaus kūno detalė („Poilsis", 1970): čia šalia plytinio pastato įkomponuojama šešėlių pridengta žmogaus ranka. Kaminas ir ranka tarytum plūduriuoja dangaus vandeninyje, primindami mums apie siurrealistinę žvilgsnio nuostabą. Nustebti, kad apmąstytum, mąstyti, kad gebėtum darasyk nustebti.

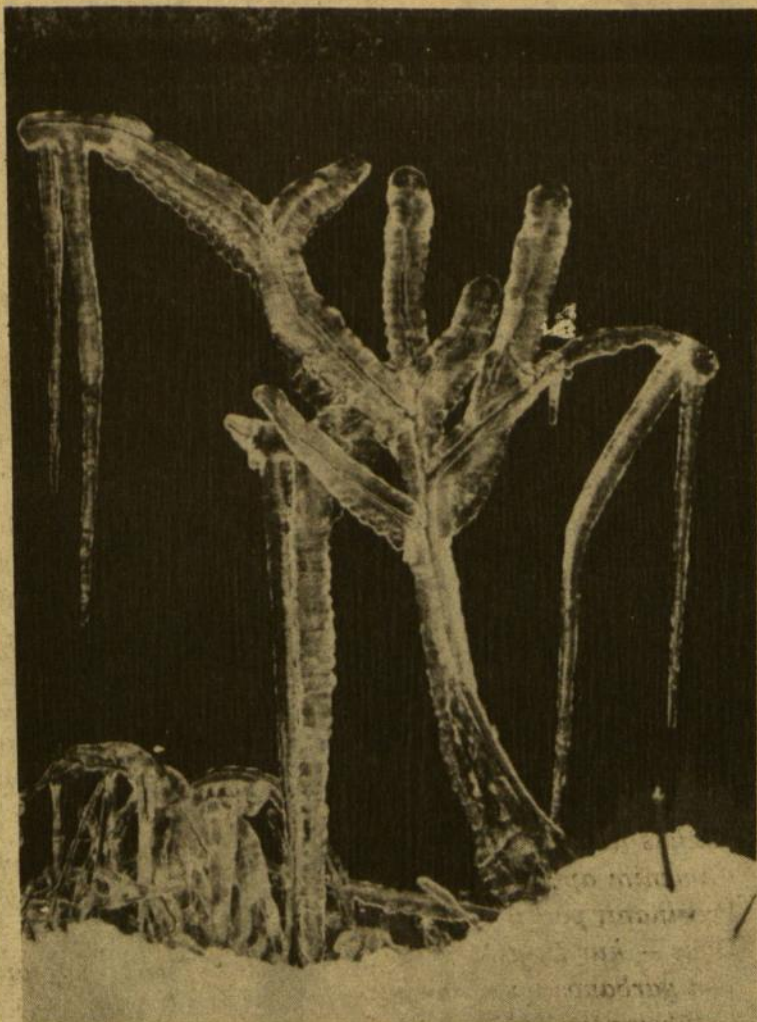
Kartais Kezio darbuose pastatas paverčiamas tik dangaus ir gamtos veidrodžiu, kaip kad yra puikioje Čikagos Meno instituto fasado nuotraukoje (1982) arba fotografijoje „Pervaza" (1974). Panašiu veidrodžiu tampa ir žmogaus veidas gan keistame ir, regis, neįprastame Keziui nuotraukų cikle „Bėgau nuo Jo dieną naktį..." (1968). Veidrodinis moters veidas, dar labiau veidrodinės jos akys, kreipiančios žvilgsnį į tolumas. Veido virpesiuose ir akių judesiuose išrašytos visos žmogiškos emocijos — nuo džiugėsio iki susirūpinimo, nuo kančios iki didžiadvaisiško atleidimo tiems, kurie tave nuskruiadė. Net ir nepažįstama žmogaus, iš veido, kurį pateikia fotografas, gali išskaityti jo istoriją (panašiai, kaip iš delno).

Fotografo daug apkeliauta; bet keliauta gal dėl to, kad kituose kraštuose, kitų žmonių veiduose, egzotiškuose augaluose, apleistose Meksikos laiptinėse, apsilupinėjusiose senų namų sienose, užmirštų kasyklų griuvėsiuose, lyg veidrodyje, įžvelgtum save — savo vienvatę, savo nerimastį ir savo užsimiršimą akimirkėje, kurią sustabdo regintis ir fotografuojantis. Fotografija lyg daugiasluoksnių veidrodžių, kuriame matai prasmės nuotrupas ir beprasmybės duobes, dievų mirtį ir daiktų prisikėlimą. Kezio fotografijų juoduma ir baltuma primena paveikslus ir sapnus, iš kurių tie paveikslai kuriami (žr. puikią nuotrauką „Meksikietiško stiliaus langas", 1968 arba „Stoglangis ir skulptūra", 1971). Čia norisi papasakoti apie vieną vaizdinį, prie kurio prisidėjo ir *Retrospektyvos* vartymas: įsivaizduokite besilupančius veidrodžius, veidrodinis paviršius lyg seni dažai, atsiknoję nuo sienos, veidrodinis riečiai, eizėja; po šito sluoksnio dar vienas veidrodinis dažas, kuris irgi byra ir skeldėja, ir dar vienas; kol galų gale — švarus, lygus paviršius, jame žvelgiančiojo atspindys. Regis, kad Kezio fotografijos yra lyg tas išgrynintas atspindys, prasiakverbes pro kasdienybės sluoksnio apnašą. Tokios paralelės.

Kezio keliauta ir po Lietuvą. Įdomiausi Lietuvos vaizdai, madingi, yra ne tiek nostalgijos, kiek netikėtumo nuspalvinti („Medinė tvora Ukmergės gatvėje", 1983; „Trakų pilis", 1983; „Laiptai išeinant iš 'Girios aid'o'" 1983). Čia prisimena kažkieno mintis, ne visuomet ir ne visiems tinkanti, kad ne jausmai kuria fotografijas, bet rega.

Nekonvenciškai apkeliautas Paryžius: tikriausiai tik retas kas tėra pamatęs mitinį Eifelio bokštą ar Louvre'ą tokiu žvilgsniu kaip Kezy („Eifelio bokštas", 1984; „Louvre", 1984). Paryžietiškas kvapas, kokį dažnas įsivaizduoja (bohemos ir meno buveinė, nostalgiški trisdešimtieji šio amžiaus metai), taikliai nučiuipintas fotografijomis „Žvelgiant į Paryžių pro žaliuzes" (1984) ir „Liuksemburgo sodai" (1984).

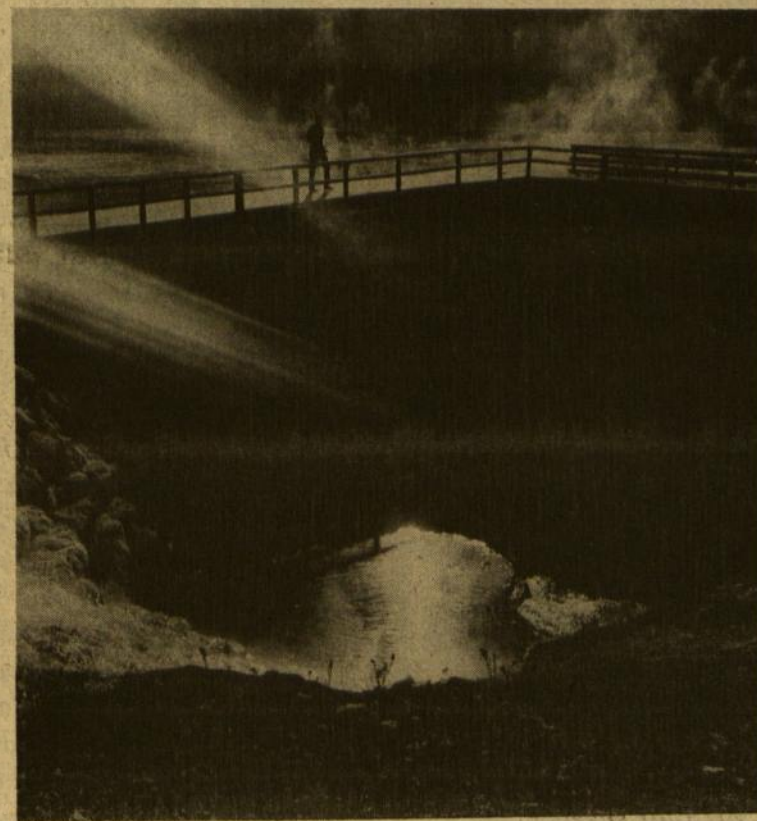
Daug religinės, kartais, rodos, visai nesąmoningos, simbolikos



Algimantas Kezys

Aplėdėjęs augalas
West Baden Springs, Indiana, 1960

Iš knygos „Retrospektyva"



Algimantas Kezys

Mammoth Hot Springs
Yellowstone National Park, Wyoming, 1965

Iš knygos „Retrospektyva"



Algimantas Kezys

Standard Oil pastatas
Chicago, Illinois, 1962

Iš knygos „Retrospektyva"

(galbūt ji — tik žiūrinčio į nuotrauką susikurta) Izraelio vaizdiniuose: mergaitė, laikanti ranką lyg viduramžiška Madona; berniukas su išskėstomis rankomis, stovis ant palangės lyg Nukryžiuotasis. Senosios Jeruzalės dvasia pati savaime kupina krikščioniškos simbolikos. Ji, matyt, ir sureligina visa, kas papuola į fotografo objektyvą (kad ir avių bei ožkų banda). Sunku atitraukti akis nuo „Senosios Jeruzalės kalvarijų" (1986).

Kezio, asmens ir fotografo, įvairiapusį kūną liudija jo gebėjimas būti savam ir žmogaus rankos sukurtame mieste, ir tik Aukščiausiojo rankos paliestoje gamtoje. Iš *Retrospektyvoje* pateikto gamtos ciklo matyti, kad fotografas labiau traukia akmuo, uola, smėlis, dūlėjantis medžio kamienas. Tai, kas negyva, bet gyva savo forma, paviršiaus rievėmis ir linijomis, šešėlio ir atspindžio grafika („Smėlio kopos", 1976; „Susisukęs kamienas", 1981; „Geizerių baseinas", 1981).

Knygą užbaigia miestų fragmentai — su įvairių formų skambėjimu, atspindžių geometrija, žvilgsnių ritmu. Žvelgiant į Kezio urbem, suvoki, kad tikriausiai niekas lietuvių fotografijoje miesto šitaip neregėjo — miesto kaip formos, kaip žaismės, kaip skambesio, kaip atspindžio. Lietuviams miestas dažnai tik grėsmė keliantis ir chaosą nešantis monstras. Keziui — žmogiško grožio atvaizdas. Šiuo atžvilgiu Kezio „miestiškumas" tiesiog unikalūs lietuvių fotografijos fone.

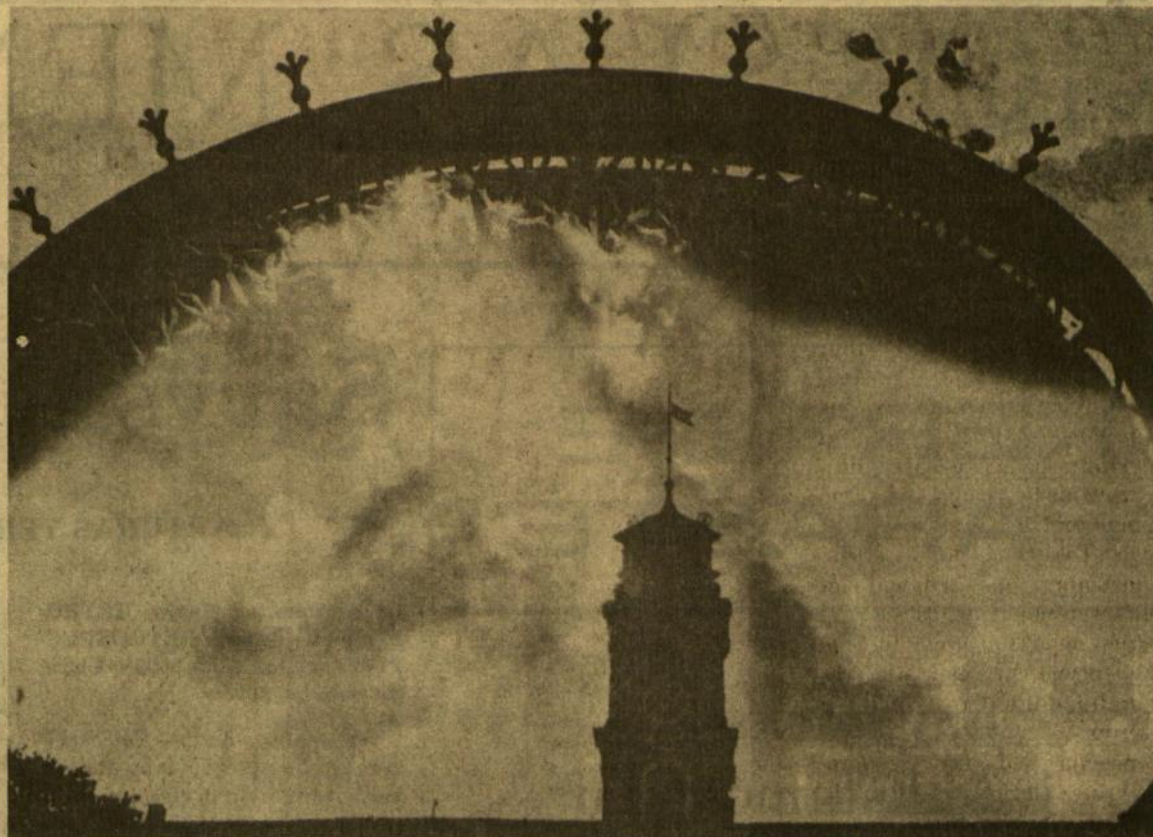
Autoriaus pabaigos žodyje išgirstame apie besikeičiantį Kezi. Apie jo naujas „dvigubas" kompozicijas. Užuoat ieškojęs daiktų ir reiškinių ryšių realybėje, fotografas dabar imasi tuos ryšius pats kurti arba juos perinterpretuoti, sudedamas du vaizdinius į vieną. Ką gi, menas atsinaujina, jis ne tik interpretuoja realybę, bet ir save. Kitoje *Retrospektyvoje* tikriausiai matysime naują Kezi, savo nuotraukomis kalbantį apie kitas nuotraukas, aiškinantį save patį.

Viename iš savo pasisakymų, Kezy rašo: „Mes esame visuomeniniai gyvūnai, vieniši netgi minioje. Mumyse glūdi vienvatės pradas". Fotografas, kaip žmogus tipas, yra itin tikslus šios minties pavyzdys. Tai asmuo, kuris savo vienvatėje siekia surasti ryšį su daiktais, su pasauliu, su žmonėmis (suteikdamas jiems galimybę matyti tai, ką jis paregėjo). Atskleidžiamas visa ko sąryšis, *Retrospektyvos* autorius įrodo, kad savo vienvatėje esame ne vieni.

P.S. Po šitokių impresijų ir apmąstymų lieka tik nuliūsti dėl netikusio knygos įrišimo. Lietuvoje išleista *Retrospektyva*, nei šalnos pakastas medis, pradėjo mesti lapus man antrąsyk ją bevertant. Baigdamas rašyti šį rašinį, rankose laikiau tik atskirų lapų krūvą.

Algimanto Kezio darbų paroda Lemont'e

Lietuvių fotografijos menininko, daugelio fotografijos albumų autoriaus, išeivijos dailės gyvenimo vieno iš pagrindinių judintojų, Algimanto Kezio darbų paroda, pavadinta „Grįžtančių paukščių preliudijos: Lietuva — bevardės impresijos", kartu su jo knygų ir leidinių eksponatais, bus atidaryta šių metų sausio 20 dieną Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois. Parodos atidarymas bus šeštadienį, sausio 20 dieną, nuo 7:30 iki 9 v.v. Lietuvių dailės muziejaus adresas yra: 14911 127th Street, Lemont, Illinois 60439. Telefonas: 708-257-2034.



Algimantas Kezys

Iš parodos katalogo „Grįžtančių paukščių preliudijos: Lietuva — bevardės impresijos"

Grįžtančių paukščių erdvė

ARVYDAS RENECKIS

• Algimantas Kezy. GRĮŽTANČIŲ PAUKŠČIŲ PRELIUDIJOS. Lietuva: bevardės impresijos. Parodos, vykusios 1995 metų gruodžio mėnesį „Vartu" galerijoje, Vilniuje ir 1996 m. sausio 20 - vasario 11 d. Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, JAV, katalogas. Chicago: „Galerija", 1995. Viršelis — dailininko Vinco Luko. 92 puslapiai. Gaunamas: Galerija, 4317 South Wisconsin Avenue, Stickney, Illinois 60402.

Pasidairę plačiau po pasaulį, įvairias Algimanto Kezio fotografijas rastume: Čikagos meno institute bei Šiuolaikinės fotografijos muziejuje, New Yorko Metropolitan ir Modernaus meno muziejuose bei Tarptautiniame fotografijos centre, Paryžiaus Nacionalinėje bibliotekoje bei Carnavelt muziejuje... Tektų toli pakeliauti ir rimtokai pastudijuoti, norint išvardinti visas vakarų šalių kultūrinės institucijas, kuriose yra įsigijusios šio išsiskiriančio fotomenininko darbai.

Kun. Algimanto Kezio fotografijos yra tokios patrauklios didžiųjų pasaulio kolekcijų sudarantiems specialistams ir

šiai paprastiesiems pašaliečiams, parodų lankytojams, vaizduojamųjų menų mėgėjams? Ar žvelgtume į daugiau kaip prieš tris dešimtmečius jo nufotografuotus Versalio laiptus, Liuksemburgo peizažą Heidelbergo geležinkelio stotį, ar žiūrėtume į kiek vėliau „pagautas" peizažų ir Amerikos didmiesčių architektūros linijas, ar galų gale atsiversime tolesnius šios knygos puslapius — visur mūsų žvilgsnį patrauks ypatinga daiktų ir figūrų suformuota erdvė. Objektai, kuriuos fotografuoja Algimantas Kezy, patys savaime nebūtinai turi didesnę kultūrinę, istorinę ar etnografinę svarbą. Tačiau savitas rakursas, kompozicija, šviesos ir šešėlio sąveika šiuose vaizduose priverčia objektus prabilti dvejopa kalba: realistine — konkrečia, dokumentine ir kartu — universalie, poetine, menine.

Algimanto Kezio fotografijų poetiškumas ypač ryškus pastarųjų metų kūryboje, ėmus naudoti dvigubų ekspozicijų techniką, kuri dominuoja ir šiame leidinyje.

Grįžtančių paukščių preliudijos — tai antrasis autoriaus fotogra-

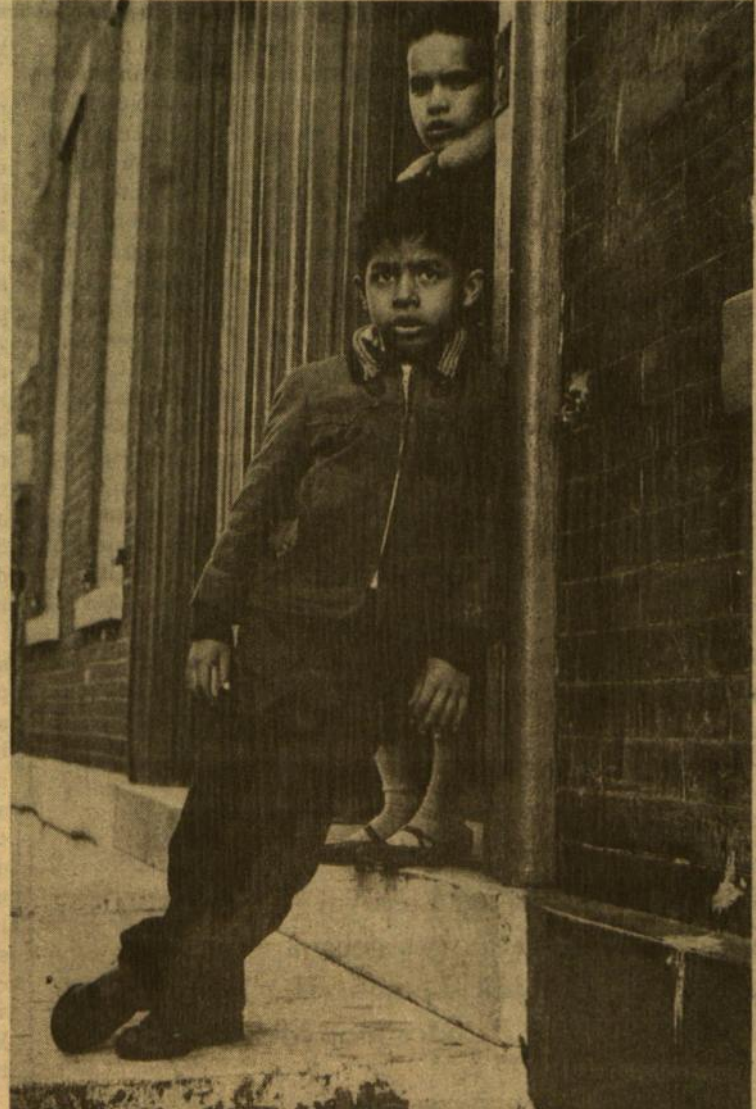
fijų leidinys apie grįžimą į Lietuvą. Pirmoji įspūdių knyga apie trumpą turistinį apsilankymą tėvyneje *Lithuania — Through the Wall* (Lietuva pro sieną) buvo išleista prieš dešimtį metų (1985) JAV. Stilistiškai sunku būtų palyginti šiuos du leidinius — jie be galo skirtingi. Fotografijų nepanašumas ir ta pati jų tema leidžia pajusti laiką kaip fotografijos meno magiją. *Lietuva pro sieną* — vien vaizdinėmis fotografijos priemonėmis fiksuojanti sovietinę Lietuvą — tėvynę, kurią autorius išvysta po keturių dešimtmečių. Realistinis pradai čia toks stiprus, kad kiekvieną vaizdą tarsi dokumentiniame filme autorius palydi išsamiu komentaru. Į šios knygos realizmą atkreipė dėmesį ne vien kolekcionieriai ir vaizduojamojo meno mėgėjai. *Lietuva pro sieną* tuometinės cenzūros požiūriu tapo draudžiamu leidiniu, o jos autorius valdžios nurodymu — nepageidaujamu, nebesileidžiamu į tėvynę asmeniui.

Prabėgęs laikas daug ką pakeitė. Po dešimtmečio pasirodžiusios *Grįžtančių paukščių preliudijos* — meniškasis susimastymo akimirkų, minties ir jausmo refleksijų rinkinys. Dvigubomis ekspozicijomis sustingdyto laiko atspindžiai čia reiškia tik vien vaizdinėmis priemonėmis tepertelkiamas idėjas. Jei šalia šių nuotraukų ir atsirastų tekstas, jis tegalėtų būti poezija. Dokumentiškumo, netgi realizmo šioje knygoje beveik nebelykta. Nors žiūrėdami šias nuotraukas, galime lengvai atpažinti senųjų lietuviškų sodybų Rumšiškės siluetus, Vilniaus senamiesčio fragmentus, Universiteto skliautus, Baltijos pakrantių kopas, senosios ir naujosios Lietuvos architektūros linijas..., kur kas svarbiau čia visur ir vėl yra ne patys objektai, o jų formuojama erdvė, linijos, šviesos ir šešėliai, pro kuriuos sklinda autoriaus refleksija.

NAUJOS KNYGOS

• ŠVENTASIS RAŠTAS. SENASIS TESTAMENTAS. IŠMINTIES KNYGOS. Vertimas iš hebrajų ir graikų kalbų. Vertė ir įvadus bei paaiškinimus parašė kun. Antanas Rubšys. Putnam, CT: „Krikščionis gyvenime", 1995. Apdaila — Jono Bogutos, Kovas Desktop Publishing, Cicero, IL. Lietuviškas raidynas — Jono Bogutos. Spaudė Concepts Unlimited, Inc., Acton, MA. 662 puslapiai. Kaina — 12 dolerių.

Su šiuo, paskutiniu juo Šventojo Rašto Senojo Testamento tomu — išminties raštijos tekstų (Jobo knyga, Psalmynas, Patarlių knyga, Koheleto knyga, Giesmių giesmės knyga, Išminties knyga ir Stradicio knyga) vertimu — kun. Antanas Rubšys pabaigia savo didįjį darbą.



Algimantas Kezys

Portretas Nr. 4

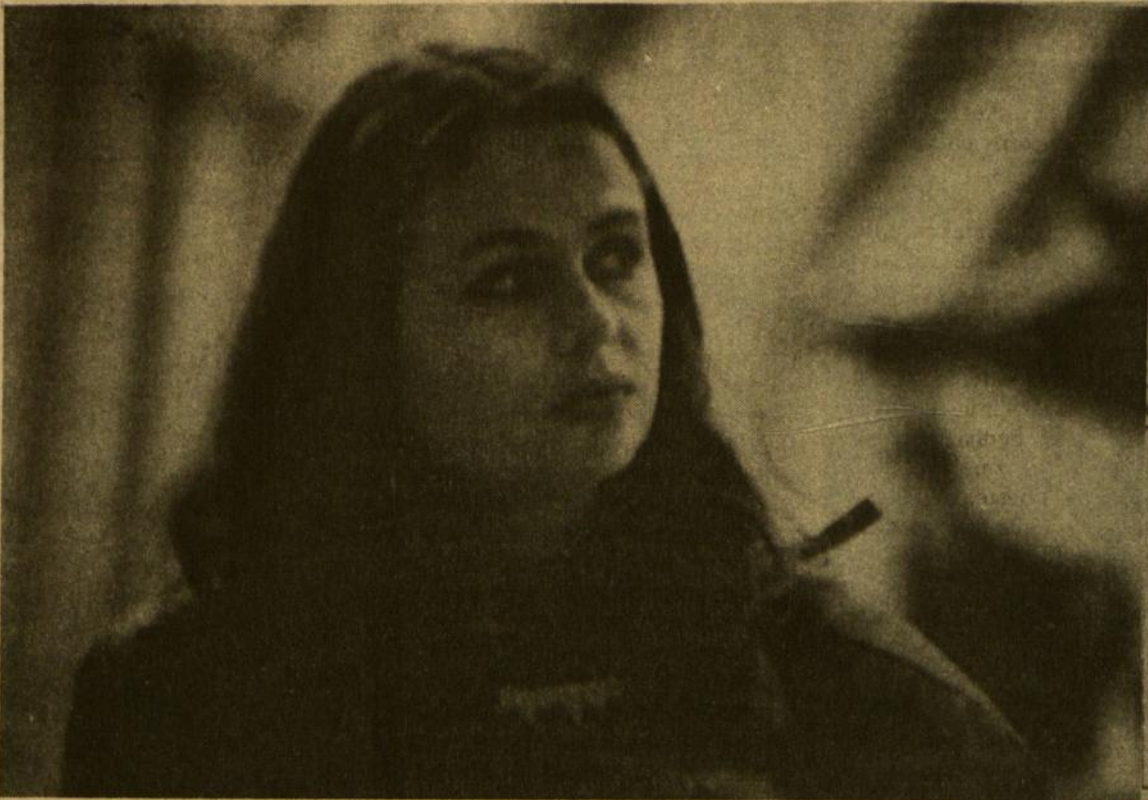
Šiaurės Philadelphia, Pennsylvania, 1966

Poetinio žodžio įtaiga

ALEKSANDRAS
ŠIDLAUSKAS

Ne kiekviena poezijos knyga patraukia, ne kiekvienas knygos eilėraštis prikausto dėmesį ir valandomis nepaleidžia. Tai būna reta, kai eilėraščiuose randi naują pasaulį, savitą regėjimo kampą, skvarbią metaforą, tolius siekiančią asociaciją. Skaitai eilių rinkinius, ieškai to išganingo, užburiančio posmo, dėl kurio galima versti ir versti knygą po knygos. Tokių skaitytojų, aistringų ieškotojų, liko nedaug. Net bibliotekinės nuogastauja dėl poezijos nepaklausumo. Ir knygynų lentynose mirga marga nuo eiliakalių, eiliuotojų, eiliadirbių rinkinių.

Sensacija nedvelktelejo naujasis Editos Nazaraitytės eilėraščių rinkinys *Nepakeliamas lengvumas*, kurį išleido „Vagos“ leidykla, Vilniuje, tiek daug dėmesio praeityje skyrusi poetams, o dabar visiškai pamiršusi patį populiariausią mūsų literatūros žanrą. Ką padarysi... Poezijos rinktinė sudaryta iš penkių skyrių. Bendravardė dailininkė Edita Dulskaitė nedideliais grafikos lakšteliais skoningai papuošė knygą. Iki šagrenės odos susitraukęs tiražas — tiktai 800 egzempliorių — liudija leidyklos apsidraudimą. Matyt, be reikalo. Tikiu, kad knyga jau išpirkta. Dailininkės ranka paklusni ne vien grafikos darbams, bet ir poetiniams tekstams. Iš pažiūros eilėraščiai atrodo tekstais; verlibras plaukte plaukia, ne kliudamas seklumose, aplenkdamas šampus ir trafaretus. Tai nūdieniška poetė, mokanti žaisti fraze, sugebanti nepasiklysti metaforų bruzgynėse, galinti kurti savą lyrikos pasaulį. „Iševijoje esu žinoma kaip poetė ir žurnalistė, nors pati save laikau dailininke“, sako Edita Nazaraitytė. Tai autobiografinis prisipažinimas, o trumpoje knygos anotacijoje pažymima: „Šioje poezijoje ženklu šiuolaikiškas moters gyvenimo jautimas, išreikštas autentiškai estetizuota kalba“. Rinktinėje, kurią sudarė pati autorė (tai pirmoji jos knyga Lietuvoje) sudėti eilėraščiai iš pirmųjų dviejų knygų, išleistų Ateities literatūros fondo Čikagoje 1985 ir 1989 metais. Pastebėtina, kad antroji poezijos knyga *Mechaninė mūza* po metų buvo apdovanota Išeivijos Lietuvių rašytojų draugijos premija. Žinia,



Edita Nazaraitytė

išeiviai premijomis nesišvaisto! Ir dar keletas biografinių detalių. Būsimoji poetė, vilnietė, jau 1964 metais tapo pirmojo televizijos vaikų piešinių konkurso „Mano pasaulis“ laureate. Tuomet jai tebuvo devyneri metų. Branda atėjo vėliau. Prieš vienuolika metų turistinės kelionės metu ji pasiliko Graikijoje ir tebeklajoja Užatlantėje.

Poetą geriausiai galima pažinti iš jo kūrybos. Eilėraštis — tai miniatiūrinė gyvenimo akimirka, jautri biografijos dalelė. Tai kartais tegalima išskaityti tiktai tarp eilučių. Suprantama, kuo geriau poetą pažįsti, tuo ryškiau prieš akis stojasi jo lyrikos pasaulis. Reikia tiesiai ir atvirai pasakyti, kad recenzuojamoje knygoje yra jaunatviško žaisminumo, bet esama ir keistoko pozavimo, žavėjimosi savimi. Jaunystėje tai atleistina, o vėliau — tai našta, kartais nepakeliamą. Ir laisvės lengvumas — ne akies brokštas ar sielos surastis, bet džiulė atsakomybė, kai žodis taip ir veržiasi kaip žirgas, taip ir nori nevadelejamą pasprukti. Tuomet galima „išjoti“ klystkeliais. Taip Nazaraitei neatsitiko. Ji mėgsta netikėtus minties šuolius, avangardinį eiliavimą ir nūdienišką mąstymą, visiškai nevaržomą lietuvių poezijos tradicijų. Ji tarsi nori kalbėti visam pasauliui, nori pabendrauti su tautomis, jos kalbos nemokančio-

mis, nori sukurti spalvingą, tapybišką žemę.

Editos Nazaraitytės lyrikoje kalba prarastas laikas, vitrinės stiklas, dykumų žemė, motinos rankos, kompiuterių raidės, senamiesčių čerpės, palmių sparnai, kosminiai kūnai, smilgų nėriniai, minaretų šešėliai, medaus taurė, šlamantės eisenos. Tai poetės sukurtoji tikrovė, nostalgika ir tikra, supoetinta ir šviesaus šydo spalvomis apgaubta. „Mažutės auksinės madonos“ — lyg iš renesanso, o „makabriškas stabdžių žvygsmas“ — išneša į civilizuoto pasaulio absurda, „liūdniausiojo derliaus mergelė“ — rodos, lietuviškoji mitologija, o „kosminiai ugnies grebliai“ — vėl kitų epochų sandūros. Tokiam pasaulyje poetė meistriškai žaidžia žodžiu, nuotauka, atmintimis ir vaizdiniais. Eilėraščiuose pilna netikėtų jungčių, kai susieina laikai ir erdvės, kai susitinka praeitis ir dabarties dienos. Saulė, angelas, medis, vaidilutės, karūna, sodai, bokštai — taip romantiška ir lyriška (mokamai randamos naujos žodžių prasmės), bet greta — balkonas, bėgiai, bluzas, degalinė, tramvajus — jau visiškai kitos, makabriškai keistos žemės paveikslėliai. O viskas dera, jungiasi, net nešokiruoja. Poetė moka mąstyti asociatyviai, net grubokas prozinis kalbėjimas turi poetinių užuominų. Nežinia tik, kiek jos kūrybą įtakoja modernioji Vakarų kraštų poezija. Iš kur mums žinoti — neturime vertimų, o skaityti poetinį originalą — ne kiekvienam duota.

Laisva, kartais nebesuvaldoma žodžių tėkmė paslepia pirmines prasmes, vėl reikia skaityti posmą ar eilutę iš naujo ir ieškoti to tikrojo moteriškojo kodo, kurio dėka nenuplauktume paviršiumi, o kartu su poete pasinertume į gelmę, kur žodis skaudus, bet nežeidžia, kur poezija nauja, bet tikra, sava. Nelengva bus skaitytojų, nes jis neiaprastintas prie tokių posmų. Tiesa, Kornelijus Platelis, Vytautas Bložė, Vytautas Rubavičius taip pat panašios žemės, tapataus mąstymo vaikai. Skiriasi patirtis, amžius, lytis.

Poetė Edita Nazaraitytė gyvena troškimų ir vizijų, sapnų ir godų pasaulyje. Jei patinka vitražai ir bareljefai, eskizai ir peizažai, — ji dailininkė. Eilių ciklas „Neįreiminti paveikslai“ tai nedviprasmiškai paliudija. Ir kūrinių pavadinimai nekart prakalba apie poetės specialybę („Patios spalvingiausios dienos“, „Balta, žalia ir raudona“, „Šviesotamos mozaika“, „Rozinis rytas — susitikimas“, „Baltieji viduramžiai“, „Saulės salos parkai“), poetei, kaip kadaise Vincent Van Gogh'ui, patinka saulės šviesa, geltona spalva. Jauno žmogaus dvasios šauksmas — taip galima būtų apibūdinti ne vieną eilėraš-

tį. „Jaučiu būties laikinumą, visom savo kūno ląstelėm suvokių žmogaus gyvenimo trumpumą ir paradoksalumą visa savo iškankinta, bet neparkludyta dvasia“ — prisipažįsta poetė. Jaučiamas absoliutus kūrėjos laisvumas, individuali kalbėsena, itin savarankiškas matymas ir mąstymas. Poetė jau, atrodo, pasiekė pakankamą meistriškumą, kad ir toliau kurtų tokių jaukų ir prasmingą pasaulį. Kai gili mintis ir skvarbus žvilgsnis, galima atleisti ir eilėdaros nesklaidumus, ir pasikartojančius motyvus ar iš kitur nusizūrėtas temas.

Poezija turi ir turi turėti tikrai savą skaitytoją, kuris patiki poetu, supranta jo ketinimus, jaučia eiliavimo subtilybes, moka savo vidumi pasiginčyti ar pasitarti. Editos Nazaraitytės eilėraščius reikia skaityti dar ir dar kartą, kad pilnai atsiskleistų moters vidus, dvasinės gelmės, pasaulio šviesos, kurių ryškumas dažnai užpildo poetinę erdvę. Tuomet tokiame pasaulyje miela būti, gera gyventi. Poezija skaidrina. Poezija padeda nugalėti buitės negalias, dvasios skausmą, sielos nerimastį. Sunkų dar būtų ką nors ir bepridėti. Poetus reikia gerbti, o jų poeziją žavėtis.

Rinaldas Damskis Lietuvių dailės muziejuje

Šį savaitgalį, sausio 5-7 dienomis, Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois, tebevyksta Rinaldo

Damskio meno darbų paroda, pavadinta „Svajonių kraštas“.

Dailininkas Rinaldas Damskis gimė 1958 m. rugpjūčio 28 d.

Šiauliuose. 1981 metais jis baigė Šiaulių Pedagoginio instituto Dailės fakultetą. Šiuo metu Rinaldas Damskis dirba „Šiaulių gegužių“ vidurinėje mokykloje, kurioje yra sustiprintas dailės dėstymas. Damskis dėsto grafiką ir tapybą, bendradarbiauja Šiaulių miesto laikraštyje *Šiau-*

lių naujienos.

1984 metais Rinaldas Damskis pradėjo eksponuoti savo tapybos darbus Šiaulių miesto dailininkų parodoje. Vėliau susidomėjo skulptūra. Nuo 1986 metų parodose dalyvauja su karikatūromis. Rinaldo Damskio meno darbai buvo eksponuoti parodose Turkijoje, Rusijoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Belgijoje, Olandijoje ir Lietuvoje, o pastaruoju metu Jungtinėje Amerikos Valstybėse.

SANTARVĖS PREMIJA

1995 metų Lietuvos Santarvės premijos laureatu išrinktas Vilniaus Arkikatedros bazilikos klebonas monsinjoras Jasimieras Vasiliauskas. Jis antrasis šios premijos laureatas. Pernai juo tapo poetas Justinas Marcinkevičius.

Kaip pranešė Santarvės fondo tarybos pirmininkas A. Juozaitis, premija monsinjorui K. Vasiliauskui paskirta už taikos ir santarvės misiją, kurią jis vykdo jau daug metų. Metiniam Santarvės fondo tarybos susirinkime buvo svarstytos šešios kandidatūros. Taip pat buvo balsuojama už ilgametį Lietuvos diplomatinės vadovą Stasį Bačkį, Tėvą Stanislovą, literatūrologę Viktoriją Daujotytę, žurnalą „Santara“ ir Elenos Kubilienės įkurtą organizaciją „Visos Lietuvos vaikai“.

Edita Nazaraitytė

NUOTAIKA

Skiriu Violetai Karosaiti

Vėsų vakarą
Violetinė Violeta
Groja violončele
Vijokliais apvytoj verandoj
Vakaris vėjas vaiko
Nubyrėjusius viržius
Ir bučiuoja verkiančią saulę
Taip panašią į veidą
Violetinės Violetos

POETAS

Poeto apsiaustas —
Blogai susiūti rožių žiedlapiai,
O prie širdies
Eilėraščiai plaka.
Kažkas įtūžęs ir apakęs
Akmenim apmėtė
Praeinantį poetą.
O šis — kur žingsnį žengė,
Ten garbanos jazminų dygo,
Ir tūkstančiai lakštingalų
Pakilę nuo šakų
Sulesti akmenų.

* * *

Sprendimas tavo —ėjimas
Pavasario ežero ledų,
Kur visas kelias gristas
Vien tik žodžiais „gal“, „galbūt“,
Palydint vaikiško geltonumo mėnuliui,
Besiuočiančiam pro skystą
Debesų šydą
Slaptus oro bučinius
Link tiesaus plento keleivių,
Apsidraudusių gabaritinėm šviesom.

PAVEIKSLAS

I nakties žibintą
Sudužo žvaigždėlais.
Moteris šoko iš lovos
Ir tarp šukių pamatė
Mirtinai sužeistą šviesą.

Nejaugi? Nejaugi pildosi troškimai?

Ji sukluso:

Priėjo prie telefono —
Laukė metus, dešimt, šimtą,
Penkis šimtus,
Laukė tūkstantį metų —
Gal suskambės?
Įamžintoji tebelaukia paveikslė.

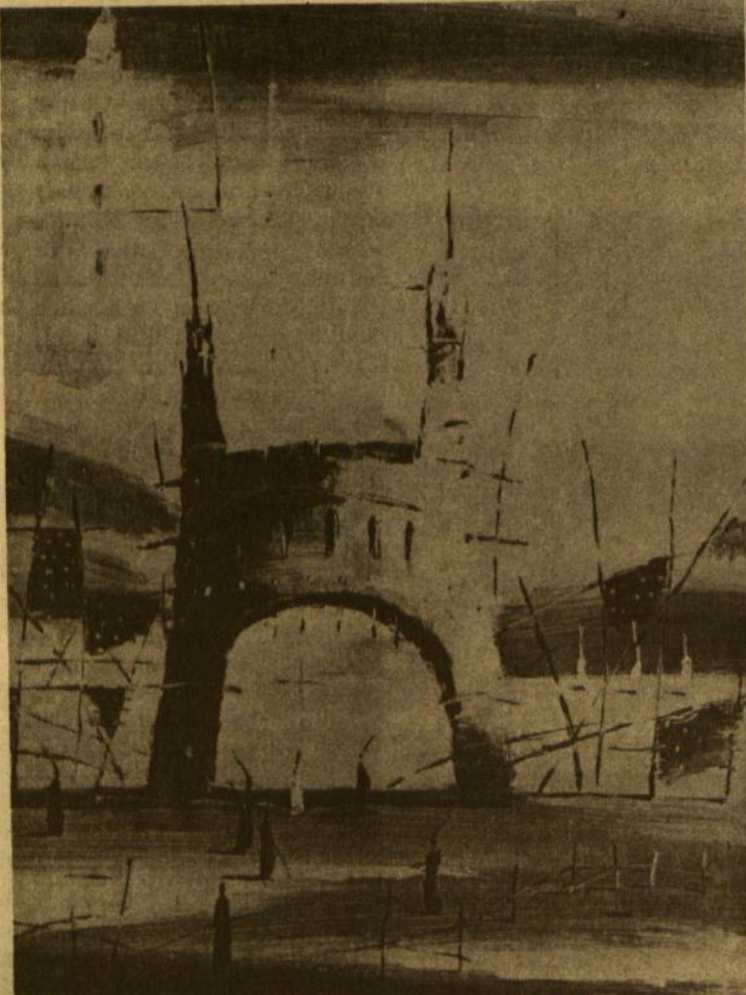
* * *

Neišbrendamos,
Neperbrendamos neapykantos žolės,
Tokios aukštos ir aštrios nei dalgiai,
Net pamėlę nuo užsibuvusios nakties.
Metalinė galandymo kakofonija
Migdo išmirusius jausmus,
Vis dar niūniuoja
Lyg išprotėjusi motina,
Kuri skirtingai nei derlingoji žemelė,
Niekad nemoka palaidoti.
Tolybėje šviečiančios tavo akys
Tebeklausia širdies,
Seniai supjaustytos mėlynom žolėm:
— Mažesnė už neapykantą,
Ko verta tavo meilė?

* * *

kaip skamba daiktai
tuštumoje:
nei kanklės, nei arfa
dūžta, dūžta, dūžta
stiklai ir virsta šviesa

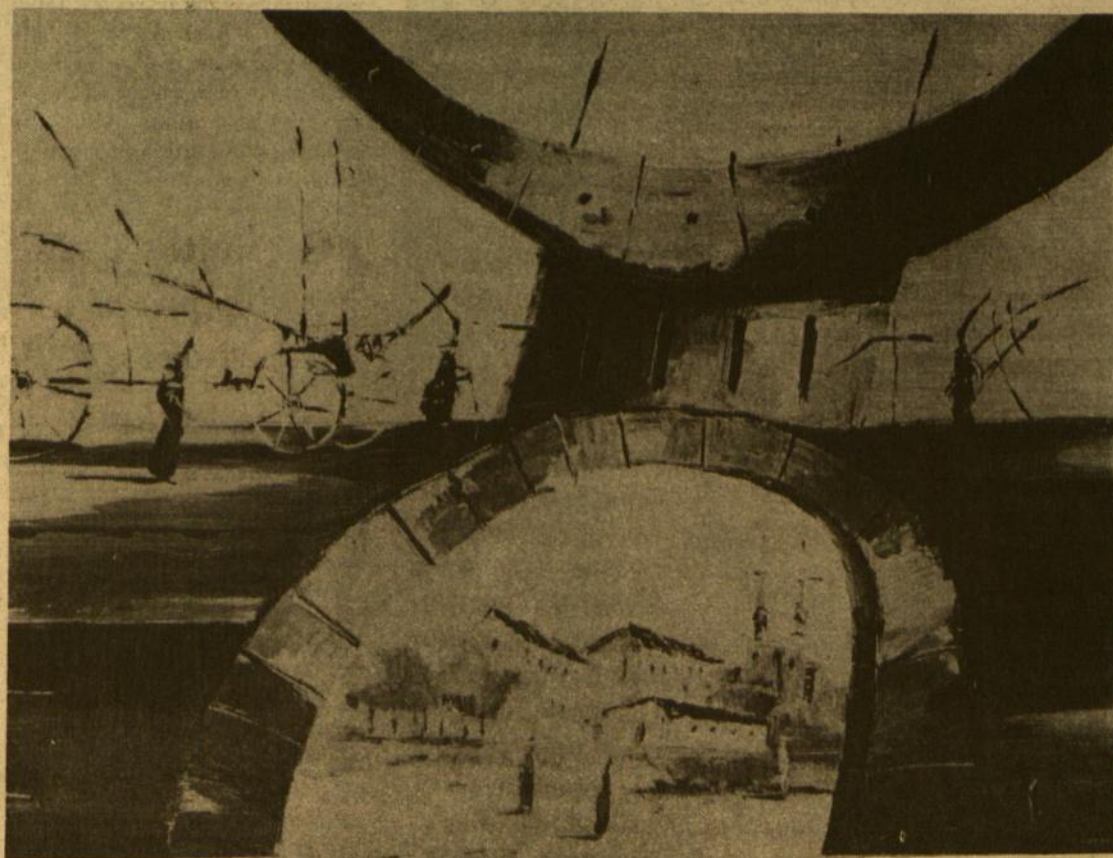
kaip mylisi daiktai
šviesoje:
bučiuoja kontūrus, briaunas,
laimina karo kirvi,
lūpas bučiuojančias perpjauna
peilio kriaunos —
prieš susmingant į širdį
kaip raudoni daiktai
ismogti širdyje:
nevažinėjamas žiemos takas,
užpustytas, baltas raudoname,
pusnimis užkalbėtas
daiktams namo nepareiti



Rinaldas Damskis

Iš parodos „Svajonių kraštas“, vykstančios Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois.

Palaiminimas



Rinaldas Damskis

Iš parodos „Svajonių kraštas“, vykstančios Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois.

Miesto vartai

Boston'o „Sodauto” ansambliui — 20 metų

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ

Boston'o lietuvių etnografiniam ansambliui „Sodauto” su kaku dvidešimt metų. Ar tai daug, ar mažai? Priklauso, kaip pažūrėti: jei žmogui — tai mažai, jis vis dar nepilnametis, jei ansambliui — gana nemažai, penktoji dalis šimtmečio! Per tą laiką ansamblio vaikigaliai spėjo ne tik užaugti, bet ir tapti vidutinio amžiaus trisdešimtmečiais; jaunimas — šiek tiek senstėję. Su trimis ansamblio nariais teko atsisveikinti amžinai...

Per šį penktadalį šimtmečio apvažinėta dešimtys miestų JAV, pabuvota Kanadoje, Europoje, koncertuota lietuviams ir nelietuviams. Buvo sukurta kelios skirtingos programos: „Kaimo vestuvės”, „Darbo dainos”, „Rūta ir žirgas” (kitas pavadinimas — „Bėda vedus, bėda nevedus”), „Aukštačiai, žemaičiai, suvalkiečiai, džūkai”. Turbūt didžiausia ansamblio (labiausiai — vadovės Gitos Kupčinskienės) laiko ir energijos dalis buvo skirta programai apie Pensilvanijos angliakasių — „Ten kur anglių kalnai stėti”.

Jau ilgą laiką „Sodauto” ansamblis Amerikos lietuvių žinomą, gerbiama, mylimas. Bet ar visuomet taip buvo — ar nuo pradžios kelias buvo rožėmis klotas? Apie tai (ir dar daug apie ką) norėjusieji galėjo išgirsti ir sužinoti praėjusių metų spalio pabaigos šeštadienį surengtoje specialioje „Sodauto” 20-mečio vakaronėje. Norinčiųjų buvo begalės — pritrūkus South Boston Lietuvių klubo salėje stalų, ansamblis atidavė savuosius: vis tiek jo nariai beveik neteko sėdėti, — reikėjo dainuoti, šokti ir svečius šokdinti. Vakaro metu buvo prisiminti „seni geri laikai”, kai ansamblio nariai buvo, galima sakyti, beplunksniai viščiukai. Praeity visko būta... Pavyzdžiui, po vieno koncerto lazdele pasiramšiuodama sena Amerikos latvė ėjo prie vadovės, ir pastaroji jau šiepėsi priimti ansambliui skirtą komplimentą, kai latvė tarė: „Jeigu mes, latvai, taip dainuotume, tai... mes neliptum į sceną...” Štai kito koncerto metu dainos užvedėjas pradėjo: „Eisiu aš į...”, — ir „kalno” vėl neprisiminė, mostelėjo ranką ir nuėjo sau... Ansamblis užtraukė kitą dainą... Viena ansamblio daina, anot vadovės Gitos Kupčinskienės, revoliucinė: ją ansamblis traukia koncerto metu net tuomet, kai jos nėra programoje, ir kai vadovė vietoje jos liepusi dainuoti ką kitą... „Revoliucinė” ji buvo ir ansamblio 20-mečio vakaronės metu: vietoje jos „Sodauto” užtraukė „Ilgiausių metų” savo vadovei...

Prieš koncertą aš pakalbinau keletą ansamblių apie jų gyvenimą su ansambliu ir ansamblyje.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Jūs ilgą laiką buvotė ansamblio pirmininku, — vadinasi, esate ansamblyje jau 20 metų, — ar sunkios tai buvo pareigos?

GINTARAS ČEPAS, buvęs „Sodauto” pirmininkas: Pareigos? Ne, nebuvo pareigų. „Sodauto” buvo tik grupė žmonių, kuriems patinka dainuoti, ir suėjome tam tikslui.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Kaip vyko ansamblio kūrimas?

GINTARAS ČEPAS: Tiesiog neįvyko, nes pradžioje nebuvo ansamblio. Ir aš nežinau, kada pasidarė ansamblis... Tiesiog, prieš 20 metų Gita grįžo iš Lietuvos ir keliems draugams paskambino: „Lietuvoje išmokau liaudies dainų. Ar nenorėtumėte išmokti?” Iš pradžių tebuvo apie dešimt žmonių, kurie susirinkę išmokdavo naujų liaudies dainų, ir tai buvo viskas. Tuomet kaž-



Boston'o lietuvių etnografinis ansamblis „Sodauto” savo veiklos dvidešimtmečiui skirtą vakaro metu South Boston, Massachusetts.

Lilijos Kulbienės nuotrauka

kas, apie tai išgirdęs, nusprendė pasikviesti kitiems padainuoti...

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: O nuo dabar Jums yra ansamblis — gyvenimo dalis?

TERESĖ DURICKAITĖ-BOIC, „Sodauto” ansamblio pirmininkė: Man ansamblis yra kaip mano antra šeima, beveik net... pirma šeima... Nes visais gyvenimais...

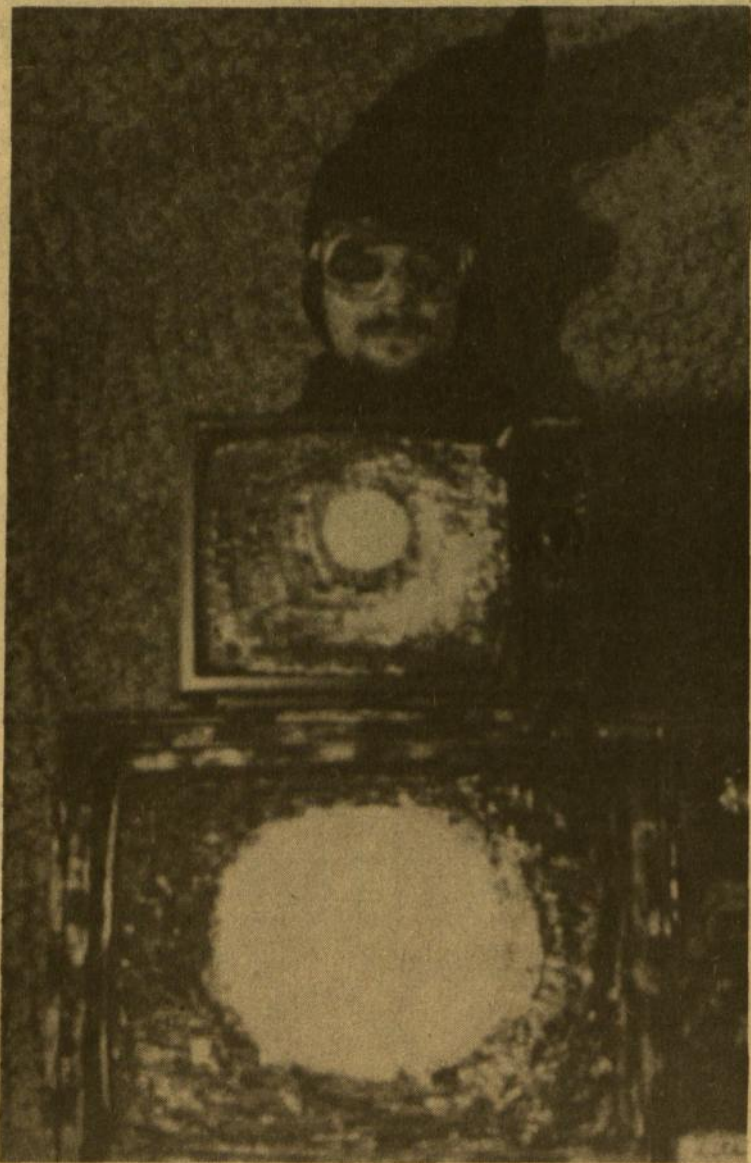
RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: ...čia ir vyksta?

TERESĖ DURICKAITĖ-BOIC: Tikrai, — rišasi su ansambliu: kur mes vykstame, kieno gimtadienis, kas kur eina, kas su kuo draugauja... — viskas yra tikrai kaip šeimoje.

GINTARAS ČEPAS: „Sodauto” sujungia žmones, kurie šiaip nesueitų — štai kad ir Grausliai iš New Hampshire, ar Kotryna — važinėdavo iš Maine... Čia — ne organizacija. Jeigu čia būtų organizacija, aš jai nepriklausyčiau, nes organizacijų yra pilna...

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Ką esate apkeiliavę?

GINTARAS ČEPAS: South Boston'ą! Kukliai pradžioje pasirodė — Boston'o lietuviams, pas amerikiečius pasirodė Cambridge; paskui kvietė toliau:



Augis Varkalis

Jono Meko vadovaujamoje „Courthouse Gallery” New York'e (32 Second Avenue, New York, NY 10003) praėjusį rudenį, nuo spalio 31 iki lapkričio 26 dienos vyko Augiaus Varkalio paroda — buvo eksponuojama dailininko tapyba ir maišytos technikos kūriniai.

buvome Kanadoje — Toronto, JAV — Čikagoje, Philadelphijoje, Washington'e, Baltimore, Los Angeles, New York'e, išvažinėjome visą Naująją Angliją.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: O Europoje?

TERESĖ DURICKAITĖ-BOIC: Vokietijoje, Lietuvoje — Vilniuje, Kaune, Marijampolėje, Alytuje.

GINTARAS ČEPAS: Kai buvo Pasaulio lietuvių jaunimo kongresas Vokietijoje, tai mus kvietė; koncertavome ir Brussels, Belgijoje, ne lietuvių publikai, ir pačiame Kongrese, Frankfurt'e — pristatėme lietuviškas vestuves.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Dvidešimt metų ansambliui — ar tai daug, ar mažai?

GINTARAS ČEPAS: Daug! Reikia kas savaitę sueiti repetuoti. Kolektyvas, žinoma, keičiasi: yra nariai, kurie buvo, išvyko, atėjo nauji. Bet šiaip — tokios grupės ar chorai labai retai išsilaiko dvidešimt metų čia, Amerikoje. Ar pavargsta, ar pasidaro nuobodu, ar atsibosta vieni kitiems. Mūsų žmonės dar kažkaip vieni kitiems neatsibodo — yra pertraukų, ir keičiasi programa.

TERESĖ DURICKAITĖ-BOIC: Kai kam atsibosta, išeina, paskui vėl grįžta.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Ar dažnai koncertuojate?

GINTARAS ČEPAS: Su angliakasių „mainerių” programa — dažniau, dabar rečiau. Bangomis užsina. Gerai yra koncertuoti, bet nebūtina. Ansamblis vis tiek gyvuoja.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Ar nebūna prieš koncertą toks visuotinis pakilimas — va, visais jėgais sukatupsime — ir!...

Tai buvo „Sodauto” ekspirmininkas Gintaras Čepas ir pirmininkė Teresė Durickaitė-Boic. Dabar kalbuosi su ansamblio idėjiniu vadu Gita Kupčinskine.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Gita, kas Jums yra ansamblis — tai trečias vaikas ar kas nors kita?

GITA KUPČINSKIENĖ: Iš tikrųjų — tai šeimos tęsinys. Kai aš grįžau iš Lietuvos, mes jau laukėme Dainorės — mudu su Aidu, nors Aido dar čia nebuvo, — ir tuo pat metu, kai gimė mūsų pirmoji dukra, gimė ir ansamblio veikla mūsų gyvenime. Ir Dainora buvo dalis tos veiklos visos pradžios. Ir man labai malonu, kad Dainora, būdama moksleive, taip pat įstojo į ansambli.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Kas davė impulsą kurti ansambli? Buvimas Lietuvoje?

GITA KUPČINSKIENĖ: Be abejo, tikra pradžia buvo mano tie metai Lietuvoje. Kai aš baigiau studijas, aš praleidau beveik metus Vilniaus universiteto ansamblyje. Pasijutau, kai jau buvo laikas išvažiuoti, kad aš labai pasiilgsiu dviejų dalykų — ansamblio ir Aido. Taigi su Aidu susituokėm, kad nereikėtų jo palikti. Bet man tikrai buvo gaila ansambli palikti, nes nesitikėjau, kad grįžus Amerikon galėčiau surasti žmonių, kurie norėtų su manimi taip dainuoti, kaip Lietuvoj dainavom. Ir žinojau, kad be tos dainos aš jau neapsieisiu — man labai jos reikės.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Iš kur Jūs „pasimate” dainų — gal vertiau reikėtų sakyti išmokstote — aukštačių, žemaičių, džūkų? Ir Jūs žinote šitas daugybės — tiesiog turbūt net ne dešimtimis skaičiuojamų — dainų melodijas, ir jas visas pateikiate ansambliui. Iš kur?

GITA KUPČINSKIENĖ: Iš visur. Daugiausia iš bendravimo su Lietuvos dainininkais. Yra labai daug plokštelių, knygų — ir aš jomis pasinaudoju — tai tiesa. Bet mano pirmų metų dainos ir programos išaugo iš tų metų, kuriuos aš praleidau Lietuvoje. Aš išmokau Vilniaus universiteto ansamblyje, išmokau iš Veronikos.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Povilionienės?

GITA KUPČINSKIENĖ: Tuomet buvo dar Janulevičiūtė; plovutė, mažytė buvo. Paskui ansamblio veikla kiek apribo, aš pradėjau dirbti pilnu laiku. Bet 1985 metais vėl nuvažiauvau į Lietuvą, jau su vaikais; mes ten praleidome šešias savaites, vėl išmokau kitų dainų, šokių, atnaujinojome repertuarą, ir ansamblis vėl atgijo. Po to pradėjo į Ameriką atvykti Lietuvos lietuviai — tad mes galėjome mokytis jau ir iš jų. Taigi dainų gavimo šaltiniai labai įvairūs.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Jūs į ansambli priimate visus žmones, kurie tik ateina dainuoti. Ar nebaisu, kad gali kristi ansamblio lygis? Ar tie, kurie nemoka dainuoti, išeina? Ar jie išmoka?

GITA KUPČINSKIENĖ: Mano tokia teorija: jeigu žmogus labai mėgsta dainuoti, tai dažniausiai jis ir gali dainuoti. Jis gal nėra solistas... Aš pati nesu iš tikrųjų labai stiprus balsas, nei kažkokia solistė, todėl visiems aiškinu, kad būtent todėl aš ir vadovauju ansambliui, kad kas nors man leistų dainuoti... Taigi aš pati sau leidžiu... Kartais pasitaiko, kad žmogui yra sunkiau išlaikyti gaidą. Mes niekada neturėjome kokių nors įstojamųjų egzaminų — mums jų niekad ir nereikėjo. Ir kaip tik atvirkščiai: aš manau, kad dabar, kai daugiau žmonių iš Lietuvos gali atvažiuoti ir su mumis praleisti laiką, ansamblis stiprėja, gyvėja. Inesama kažko naujo, nes jie moka to, ko aš nemoku. Taigi mums yra gana smagu.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Kokie artimiausi „Sodauto” ansamblio planai? Ar neįsuduosite?

GITA KUPČINSKIENĖ: Didelis klausimas, — nežinau.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: O norai?

GITA KUPČINSKIENĖ: Norai, jeigu bus laiko, jeigu bus energijos, jeigu viskas gerai susiklostys — būtų labai logiška mums tęsti tai, ką pradėjome su „Pensilvanijos angliakasių” programa, toliau žiūrėti į lietuvių ateivių išgyvenimus. Dabar mes stengiamės kaupti dėmesį į Antrojo pasaulinio karo meto ateivius. Bet... pradžia labai lėta. Mes turime surinkti tą medžiagą, ją apipavidalinti... Su „Angliakasių programa” buvo lengviau, nes ji buvo jau surinkta. Elenutė Bradūnaitė praleido porą metų tose apylinkėse, surinko viską. O čia mums — viskas iš pat pradžių. Todėl... nežinau, kaip ilgai tai užtruks.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Bet norai yra?

GITA KUPČINSKIENĖ: Būtų labai gera. Iš kitos pusės žinų mūsų veiklą, kad nereikėtų kokių ypatingų pastangų. Kad būtų

ta veikla tokia savaime plaukianti, kad kai kuriais penktadieniais kiti vadovautų, kažkas kitas vadovautų vakarui, nebūtinais aš, nes... jau šiek tiek pavargstu.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Dėkui už pokalbį ir sėkmės ansambliui „Sodauto”.

GITA KUPČINSKIENĖ: Ačiū.

O kas gi neseniai iš Lietuvos atvykusiems yra „Sodauto”? Tai vieta, kur tu gali pailsėti dainuodamas, kur tavęs niekas nepasitiks kreiva šypsena vien todėl, kad turėjai nelaimę gimti ir užaugti okupuotoje Lietuvoje, ir todėl esi „rausvas iš principo”. Kur tavęs niekas neapšaus, „barakūda”, vien todėl, kad ištėkėjai už JAV lietuvių. Žvelgiant tiesiai į akis, ne itin maloniai Amerikos „dipukai” sutinka čion atvykusius „tarybukus”, lyg Amerikoje vietos neužtektų. Gana dažnai gali išgirsti klausimą: „Ko jūs čia pas mus atvykote?” Gal tai — lietuviškas bruožas, nes, atrodo,

panašiai šimtmečio viduryje kitados patys buvę „grinoriai” pasitiko čion nuo karo pabėgusius „dipukus”?...

Ir dar: lietuviška daina lietuviui — tai ne toks jau paprastas ar primityvus dalykas (galbūt kai kurioms kitoms tautoms taip pat?). Dainuodamas liaudies dainas, lietuvis ne tik pailsi; savo liaudies dainų pagalba jis išskiria į visatą teigiamą energiją. Jeigu dainuojančių daug — tai sukuriamas gana stiprus energijos laukas. Galima tuo tikėti, galima netikėti, bet vis dėlto ne be dainos pagalbos mes, nepanaudoję ginklo, tapome laisvi...

...O galima į dainą žiūrėti ir su lašeliu humoro, kaip, pvz., viename dar tarpukario Lietuvos laikraščių, kuriame radau tokį skelbimą: „Aludės savininkas griežčiausiai uždraudžia lietuvių studentams aludės patalpose dar neišgėrusiems dainuoti...”

...Taigi tiek pamąstymų Boston'o lietuvių etnografinio ansamblio „Sodauto” dvidešimtmečio proga. Sėkmės jam, peržengiant pilnametystės ribą.

Audriaus Naujokačio paroda New York'e

Jauno lietuvių dailininko Audriaus Naujokačio darbų paroda bus trečioji įžanginė paroda Courthouse Gallery, New York'e — tai pats naujaušias įnašas Lower Manhattan meno pasauliui. Kitos parodos, numatytos šiam įžanginiam sezonui, yra tokios kaip legendinio filmo Kenneth Anger (paroda truks nuo šių metų sausio 30 d. iki kovo 2 dienos) ir „photo verite” paroda, rodanti Ricky Leacock, „cinema verite” pradininko, darbus.

Audrius Naujokaitis, prieš atsiarasdamas Brooklyn'e, NY, yra surengęs penkias asmenines pa-

rodas ir dalyvavęs daugelyje grupinių parodų Lietuvoje, Vengrijoje, Portugalijoje, Rusijoje ir Danijoje. Po to, kai jis atvyko į New York'ą, dailininkas yra dalyvavęs grupinėse parodose Honolulu, Hawaii, Baton Rouge, Louisiana, ir Čikagoje. Jo darbai buvo rodomi LMG galerijoje ir Broome Street galerijoje, New York'e.

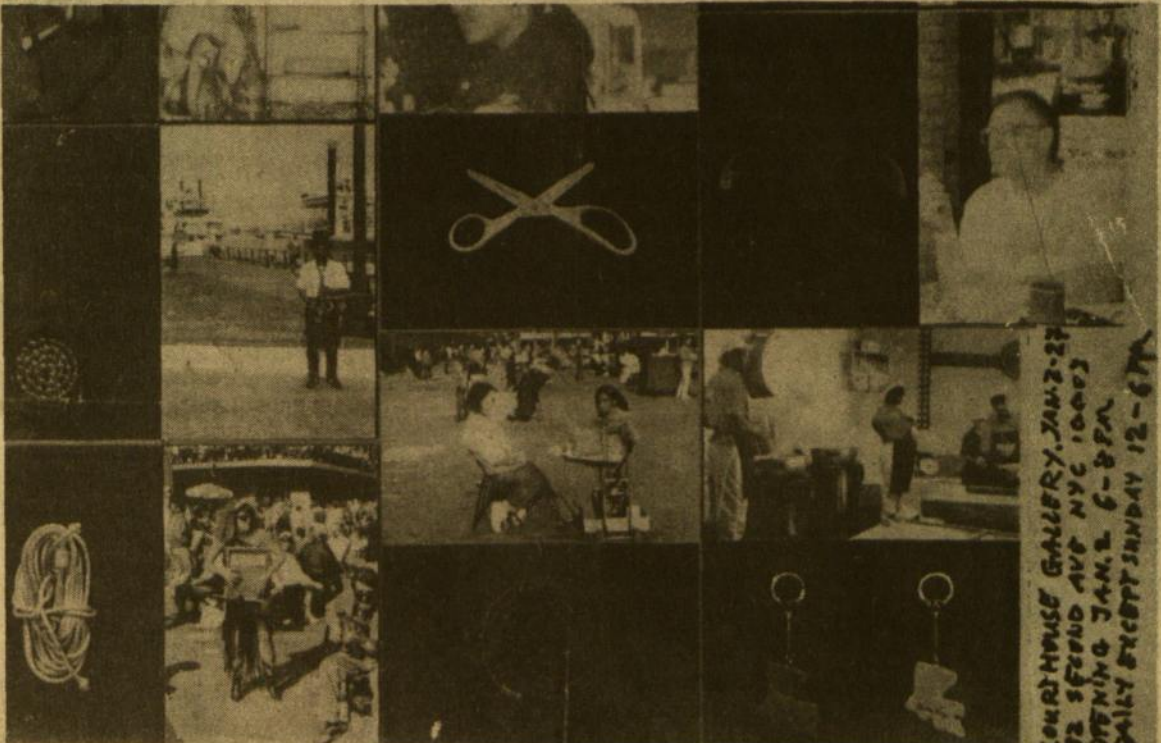
Courthouse galerijoje Audrius Naujokačio paroda, vykstanti nuo šių metų sausio 2 iki sausio 27 dienos, rodyt seriją jo fotografijų darbų, pavadintą „1001 naktų”, prie kurios jis yra dirbęs daugelį metų.

JABLONSKIO PREMIJA — A. PUPKUI

Už reikšmingą zanavykų tarnės rinkimo ir tyrimo darbą šakių rajono savivaldybės įsteigta Jono Jablonskio premija paskirta Vilniaus universiteto docentui Aldonui Pupkiui. A. Pupkis — antrasis J. Jablonskio premijos laureatas. Pirmuoju šios premijos, kurią prieš penkerius metus, minint J. Jablonskio gimimo 130-ąsias metines, įsteigė tuometinis Griškabūdžio kolūkis, laureatu buvo kalbininkas J. Piktilingis. Neilikus kolūkiui, premijos steigimo teises pasiliko rajono savivaldybė.

RAŠYTOJO M. KATILISKIO ATMINIMO KAMBARYS

Pasvalio Mariaus Katiliškio viešjoje bibliotekoje atidarytas rašytojo memorialinis kambarys. Jame — nuolatinė ekspozicija, kruopščiai parengta šios bibliotekos bibliografas Vitas Kazilionytis. Anot Mariaus Katiliškio kūrybos tyrėjo Gyčio Vaskelio, kai kurių memorialinio kambario rodočių galėtų pavydėti ir didžiosios Lietuvos bibliotekos bei muziejai. Šioje bibliotekoje nuolat vyksta įvairūs vakarai, susitikimai, rengiamos dailės ir kitos parodos.



AUDRIUS NAUJOKAITIS PHOTO COLLAGES & OBJECTS
COURTHOUSE GALLERY, JAN. 2 - 27
32 SECOND AVE NYC 10003
OPENING JAN. 2, 6-8 PM
DAILY EXCEPT SUNDAY 12-6 PM